

A R T Y K U Ł Y

ROCZNIKI TEOLOGICZNE
Tom LXVI, zeszyt 11 – 2019

DOI: <http://dx.do.org/10.18290/rt.2019.66.11-1>

KS. MARIAN ZAJĄC

ZNACZENIE KATECHETYCZNE POLSKIEJ DROGI MARYJNEJ
W KONTEKŚCIE BŁĘDNYCH
WSPÓŁCZESNYCH ANTROPOLOGII

THE CATECHETICAL SIGNIFICANCE OF THE POLISH MARIAN PATH
IN THE CONTEXT OF ERRONEOUS CONTEMPORARY ANTHROPOLOGIES

A b s t r a c t. All Polish catechisms and textbooks for teaching religion after the Council's renewal contain numerous Marian references. We are also a nation in which devotion to Mary is an obvious phenomenon with a significant degree of intensity. There is also a justified theory that Poles are maintaining a high level of religion in European conditions thanks to Marian pedagogy. This, however, obliges us to make a deeper reflection. The current position of the Church's Teaching Office is the verification point for the Polish model of Marian catechesis. This publication is about answering the question whether education through catechesis on being a disciple of Christ and a genuinely committed member of the Church can make use of the principle functioning in catechesis: look at Mary, the Mother of Jesus, because in her you will find help in living your Christian vocation.

In a time when false anthropologies are dominating, like denying the existence of God and the need for religion, and fundamental rules of social life and moral principles are being questioned, reference to a stable point in the Christian life seems to be really necessary. The pattern of combining a dignified life with fidelity to the Gospel's principles according to the Marian Way can still be a strong foundation of catechetical communication.

Key words: catechesis; Marian Way; erroneous anthropology.

Translated by Jan Kobytecki

Ks. prof. dr hab. MARIAN ZAJĄC – Katedra Katechetyki Integralnej Wydziału Teologii
KUL; adres do korespondencji – e-mail: mzajac@kul.pl

W dokumencie, pełnym troski o dobro człowieka, zapisane zostały optymistycznie brzmiące słowa o Bogu, że „On żyje i chce, abyś żył”¹. Zostały one zadedykowane przez papieża Franciszka ludziom młodym. Tymczasem w świecie wielkiej konkurencji, w którym człowiek codziennie musi pokazywać wyższość nad innymi, by przetrwać w środowisku pracy, państwa, społeczności międzynarodowej, kurczy się przestrzeń, w której można wskazać na sprawy niezmiennie². To rodzi wiele problemów oraz generuje nieznanie wcześniej zamieszanie w sferze religijnej³. W liście o przyczynach kryzysu w Kościele, z 11 kwietnia 2019 r., można znaleźć diagnozę papieża seniora Benedykta XVI dotyczącą współczesnej sytuacji w świecie: „W naszych czasach ukuto powiedzenie: Bóg umarł. Kiedy Bóg umrze w społeczeństwie, staje się ono wolne – zapewniano nas. W rzeczywistości śmierć Boga w społeczeństwie oznacza także koniec wolności, ponieważ umiera to, co jest celem dającym orientację. I ponieważ znika busola, która wskazuje nam właściwy kierunek, ucząc nas odróżniania dobra od zła”⁴. To sprawia, że świat współczesny pogrąża się w chaosie.

We współczesnych przestrzeniach dynamicznych przemian, najbardziej stabilnym teologicznie rezerwuarem treści dla nauczania katechetycznego pozostaje wciąż obszar mariologii i związana z nią pedagogizacja maryjna. Wprawdzie kwestionowane są dzisiaj maryjne prawdy dotyczące sensu życia w czystości, idea poświęcenia się drugiemu człowiekowi bez pytania o korzyści czy bezwarunkowe posłuszeństwo, to jednak prosty maryjny wzór dysponowania własnym życiem opiera się próbie czasu. Może być zatem proponowany współczesnym katechizowanym jako alternatywa dla wszechogarniającej laickiej wolności. Pozostająca w dyspozycji nauczającego Kościoła od blisko pół wieku adhortacja apostolska *Marialis cultus* zapowiedziała proroczo taką sytuację⁵. Papież bowiem nauczał: „ta forma pobożności – jak wiadomo – stanowi wyborną część tego religijnego kultu, w którym głębia mądrości i szczyt religijności jakby w jedno się zlewają, i który dlatego jest szczególnym zadaniem ludu Bożego”⁶. W jego opinii idea maryjna ciągle

¹ FRANCISZEK, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit* do młodych i całego Ludu Bożego, wyd. polskie, Kraków 2019, nr 1.

² Por. *Benedykt XVI. Strażnik wśród nocy*, Bytom 2019, s. 9.

³ Zob. E. GUERRIERO, *Świadek prawdy*, Kraków 2018, s. 17.

⁴ BENEDYKT XVI, *List o przyczynach kryzysu Kościoła*, Kraków 2019, s. 34-35.

⁵ Zob. PAWEŁ VI, Adhortacja apostolska *Marialis cultus* do wszystkich biskupów utrzymujących pokój i jedność ze Stolicą Apostolską o należytych kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny, 2 lutego 1974, AAS 66(1974), s. 113-168.

⁶ Tamże, *Wstęp*, s. 113.

„szuka nowych sposobów dania wyrazu tej niezmiennej zależności, jaka istnieje pomiędzy stworzeniem a Stwórcą, pomiędzy dziećmi i ich Ojcem” (MC 7). Późniejsza praktyka życia chrześcijańskiego wielokrotnie potwierdziła i utrwaliła papieskie oczekiwania. W tym obszarze znaczeniowym powinna się dalej odnajdywać współczesna katecheza. Należy tylko zadbać, aby katechizowani dobrze rozumieli tytuły maryjne i właściwie je interpretowali.

1. TYTUŁY MARYJNE W KATECHEZIE

Punktem weryfikującym polski model katechezy maryjnej jest nauczanie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła oraz obserwacja praktyki życia chrześcijańskiego, inspirowanego ideami maryjnymi. W propozycji wdrożenia do nauczania katechetycznego niezmiennej zasady obserwowania Maryi Matki Jezusa, aby znaleźć w Niej inspirację w realizacji swojego chrześcijańskiego powołania⁷, wielu upatruje szansę przeciwstawienia się współczesnym ideologiom, które przyjmują niepełny obraz człowieka i przez to głoszą fałszywe antropologie. Przestrzegał przed nimi wielokrotnie papież Benedykt XVI⁸.

Profesor teologii dogmatycznej Antonio Miralles uważa za naturalne, że Maryja pojawiła się obficie w nauczaniu katechetycznym, ponieważ Kościół od momentu narodzenia Zbawiciela nieustannie kontempluje Go z Jego Matką, dlatego „i teraz Kościół nie może pominąć Maryi, patrząc oczyma wiary na Jezusa Chrystusa”⁹. W celu ratowania polskiej tożsamości religijnej swój testament zostawił także św. Jan Paweł II, kiedy stwierdził: „Niech ta polska droga maryjna trwa i umacnia się, żebyśmy nigdy tej drogi nie zgubili pod nogami. Żebyśmy zawsze nią szli, nie tylko w tym minionym tysiącleciu, ale także w tym, które się zbliża”¹⁰. Wypowiedziane wtedy słowa biskupi polscy potraktowali jako zobowiązanie Kościoła w Polsce do wierności polskiej

⁷ Por. BENEDYKT XVI, *Ten, kto zna Boga, miłuje bliźniego. 13 września – Castel Gandolfo*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 11-12(2009), s. 46.

⁸ Por. BENEDYKT XVI, *«Tak» dla życia, «tak» dla miłości i «tak» dla pragnień obecnych w sercu nas wszystkich. 16 kwietnia – Waszyngton. Spotkanie z biskupami*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 5(2008), s. 41.

⁹ A. MIRALLES, *Maryja – odwieczną ikoną działania Kościoła*, w: JAN PAWEŁ II, *Tertio millennio adveniente. Komentarz teologiczno-pastoralny w opracowaniu Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, tłum. przygotowane staraniem Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, Sandomierz 1995, s. 189.

¹⁰ Podaję za: II POLSKI SYNOD PLENARNY (dalej: II PSP), *Maryja w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*, nr 51, s. 274.

drodze maryjnej, a równocześnie do pogłębiania, korygowania i ubogacania polskiej pobożności maryjnej¹¹. Wydaje się jednak, że w tym dziele należy najpierw podjąć trud właściwego wychowania do rozumienia tytułów maryjnych, które egzemplifikują polską drogę maryjną. Katechizowani muszą rozumieć, dlaczego ta prosta kobieta, nie czyniąc nic spektakularnego, jest wciąż podziwiana i naśladowana.

Najczęściej używane tytuły maryjne oraz dogmatyczne sformułowania, odnoszące się do osoby Maryi, to: niepokalane poczęcie, wieczne dziewictwo, bezgrzeszność, pełnia łaski, wniebowzięcie, Matka Boża¹². Cennym źródłem tytułów maryjnych, używanych w katechizacji, jest *Litania loretańska*¹³. Teologia litanijnych wezwań, możliwa do wykorzystania w katechizacji, jest rozległa¹⁴. W inwokacji wyróżnia się trzy wątki tematyczne: dogmatyczny, historiozoficzny i eschatologiczny, gdzie po trzykrotnym wezwaniu Maryi wymieniane są w litanii Jej kolejne tytuły¹⁵. Każdy z tytułów wypływa z litanii i Biblii, Tradycji lub dekretów Kościoła. Podobnie jak w *Godzinkach o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny* mają swoje źródło w Piśmie Świętym, a najwięcej jest takich, które spontanicznie wypowiadają Jej czciciele¹⁶.

Warto przypomnieć, że w trakcie objawień maryjnych pojawiło się 188 oryginalnych określeń własnych Maryi i Jej tytułów. Katecheza maryjna wchłonęła pośrednio wiele z nich, w kontekście prezentowania ich przesłania¹⁷. Jeszcze przed Soborem Watykańskim II autor Florent Franke zebrał w jednej publikacji 555 tytułów nadawanych Maryi, które występują w Piśmie Świętym, liturgii i dokumentach Kościoła¹⁸.

¹¹ Tamże, s. 275.

¹² Zob. J. McMANUS, *Błogosławioną zwać mnie będą...*, tłum. B. Widła, Warszawa 2004, s. 85-118.

¹³ Zob. *Modlitwy i pieśni do Matki Bożej*, red. T. Masłowski, Kraków 2005, s. 407-410.

¹⁴ Zob. G. HIENZENBERGER, O. NEDOMANSKY, *Księga objawień maryjnych od I do XX wieku*, tłum. K. Górski, B. Kujawa, Warszawa 2003, s. 618-624.

¹⁵ Jest ich w sumie 49, a w Polsce – 50, ponieważ po zatwierdzeniu liturgicznego święta NMP Królowej Polski, 3 maja, dołączono 12 października 1923 r. tytuł: „Królowo Polskiej Korony”, przekształcony po II wojnie światowej na „Królowo Polski”. T. MASŁOWSKI, *Wprowadzenie*, w: *Modlitwy i pieśni do Matki Bożej*, red. T. Masłowski, Kraków 2005, s. 6.

¹⁶ Tamże, s. 5.

¹⁷ G. HIENZENBERGER, O. NEDOMANSKY, *Księga objawień maryjnych od I do XX wieku*, s. 618-624.

¹⁸ Zob. F. FRANKE, *Tytuły Matki Bożej*, St. Louis 1950.

Nieocenionym źródłem tytułów maryjnych jest *Katechizm Kościoła Katolickiego*, z zasobów którego katecheza maryjna najczęściej czerpie tytuły, którymi czci Maryję i prosi o Jej wstawiennictwo. Nadaje on Maryi 102 różne tytuły, których przegląd mówi o Jej roli w historii zbawienia. Najczęściej są to tytuły wynikające z jej związku z Chrystusem. Inne wyrażają jej świętość, dziewictwo i Jej wyjątkową doskonałość ludzką. Bogactwo tytułów pojawia się również na wyrażenie Jej relacji z Kościołem¹⁹. Najczęściej w polskiej katechezie maryjnej pojawiały się tytuły zaczerpnięte z dokumentów Magisterium Kościoła o charakterze dogmatycznym, historiozoficznym i eschatologicznym. Znaczną część przekazu przesyciły także tytuły maryjne zaczerpnięte z pobożności ludowej. Należy je podtrzymywać poprzez katechezę maryjną, dając katechizowanym szansę ubogacenia modlitwy maryjnej.

2. POTENCJAŁ MARYJNEJ POBOŻNOŚCI LUDOWEJ W SŁUŻBIE KATECHEZY

W celu wskazania życiodajnych możliwości pedagogizacji maryjnej w katechezie, należy najpierw stwierdzić, że źródłem współczesnego antychrześcijańskiego i niewłaściwego spojrzenia na świat i człowieka jest ideologia Oświecenia, która zabsolutyzowała rozum i odrzuciła prawdę objawioną. Impas pogłębił się w okresie pozytywizmu, który redukując człowieka do płaszczyzny wyłącznie materialnej, doprowadził do wielu tragedii, takich jak: ograniczenia ideologiczne nauki oraz wiary, nadużywanie religii i rozumu dla celów imperialnych i kolonialnych, degradacja człowieka przez materializm teoretyczny i praktyczny oraz przekształcenie degenerującej się gwałtownie tzw. tolerancji w indyferentyzm pozbawiony odniesień do wartości trwałych²⁰.

W tym kontekście interesująco prezentuje się strategia, w której *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*²¹ trzydziestokrotnie odwołuje się wprost do działalności katechetycznej oraz 123 razy do zagadnień maryjnych, inte-

¹⁹ Por. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Maryja w dziejach zbawienia*, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, red. M. Rusecki, E. Pudełko, Lublin 1995, s. 125-127.

²⁰ Por. J. WARZESZAK, *Antropologia Benedykta XVI na tle błędnych antropologii współczesnych*, „*Studia Teologii Dogmatycznej*” 1(2015), s. 257.

²¹ *Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, Direttorio sui pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, Città del Vaticano 9 kwietnia 2002, wyd. polskie: *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, tłum. J. Sroka, Poznań 2003 (dalej: DPLiL).

gralnie związanych z przekazem katechetycznym²². W ten sposób dokument potwierdza, że katecheza maryjna, która jest częścią składową pobożności ludowej, pomimo panujących innych poglądów „nosi w sobie jakiś głód Boga, jaki jedynie ludzie prości i ubodzy duchem mogą odczuwać; udziela ludziom mocy do poświęcenia się i ofiarności aż do heroizmu, gdy chodzi o wyznawanie wiary. Daje wyostrzony zmysł pojmowania niewymownych przymiotów Boga” (DPLiL 9). Może więc skutecznie przeciwstawić się błędnym antropologiom współczesnym nie tyle w sferze teoretycznej, ale w praktyce codziennego życia, gdzie szczególnie może się uwydatnić²³.

Katecheza maryjna przez pośrednictwo między tym, co w wierze instytucjonalne a tym, co spontaniczne, stanowi punkt odniesienia dla zwyczajnego życia. Katechizowanym trzeba przekazać informację, że Maryja nie jest wyłącznie godną czci postacią, która żyła w przeszłości oraz wydała na świat Zbawiciela. Pomimo przebywania w niebie Maryja w dalszym ciągu pełni funkcję pośredniczącą, współpracując z dziełem zbawienia dokonany przez Chrystusa (RMat 49). Ponieważ nadal odgrywa ważną rolę w historii zbawienia, trzeba, by katechizowani prosili Ją o pomoc i wsparcie w swoim życiu wiary²⁴. Zgadzając się na wypełnienie woli Bożej, jest wzorem i typem Kościoła oraz wszystkich wierzących, zwłaszcza dla tych, którzy walczą z przeciwnościami ziemskiego życia (RMat 6).

Strategia pedagogizacji maryjnej zakłada pełną prawdę o człowieku. Akcentuje nie tylko jego bieżące potrzeby cielesne i materialne, ale także format duchowy, osobowy, transcendentny oraz religijny. Przypomina nieustannie odniesienie człowieka do Boga jako Stwórcy i do Jezusa Chrystusa jako Zbawiciela. Wskazuje też na konieczność współpracy z Duchem Świętym w realizacji życiowego powołania. W dzisiejszym świecie, pozbawionym poczucia grzechu, droga maryjna eksponuje równocześnie zasadę, że tylko Bogurodzica była bez grzechu, a sprawa grzechu jest integralną częścią prawdy o człowieku. Maryja także przypomina o konieczności szukania przebaczenia i gotowości do przebaczenia, o czym sama zaświadczyła stając pod krzyżem Jezusa. Współczesny świat cierpi na wielki deficyt w tym obszarze. Wyeksponowanie ideałów maryjnych jest zatem nie tylko mówieniem o niezwykłym człowieku w relacji do Boga czy przekazywaniem historycznych

²² Zob. Indeks rzeczowy DPLiL, s. 230-231.

²³ Zob. M.A. PETERS, *Globalizacja zachodniej rewolucji kulturowej*, tłum. G. Grygiel, Warszawa 2010, s. 88.

²⁴ A. DULLES, *Blask wiary. Wizja teologiczna Jana Pawła II*, tłum. A. Nowak, Kraków 2003, s. 86.

informacji, ale zawsze ma na względzie formowanie człowieka do pełni człowieczeństwa oraz do „integralnego rozwoju ludzkiego” (CV 4) w kontekście antropologii chrześcijańskiej.

Kościół, stawiając Matkę Bożą jako najwyższy wzór do naśladowania, pragnie również przedstawić obiektywną prawdę o kobiecie i jej roli w rodzinie, w życiu społecznym, w kulturze duchowej. Maryja jest wzorem doskonałości moralnej: wolności od grzechu, dziewiczego życia, posłuszeństwa Bogu, poświęcenia i służby dla bliźnich, współpracy ze wszystkimi dziełami dobroci i piękna²⁵. Kościół stoi także na stanowisku, że kobieta musi uzyskać, jak Matka Boża, najwyższy autorytet w życiu kościelnym, społecznym, politycznym, kulturalnym i twórczym (zob. MD 31). Nie dokona się to w żadnym wypadku w tzw. nowoczesnym feminizmie²⁶.

Właściwego rozumienia kobiecości na wzór Maryi mogą nauczyć katechizowanych same wydarzenia ewangeliczne. Na kartach Biblii można Ją spotkać w różnych sytuacjach życia rodzinnego: jako niewiastę mężną w czasie ucieczki do Egiptu, krzającą się przy niepozornie mało znaczących pracach domowych, kontemplującą i wiernie zachowującą w sercu wszystkie wydarzenia dotyczące Jezusa (Łk 2,19.51). Widać Ją także w obszarze społecznym, jak wstawia się za ubogimi gospodarzami wesela, którym zabrakło wina. Jak dobra matka obecna jest w przestrzeniach ewangelizacyjnych, kiedy z troską i modlitwą dzieli trudy Syna wypełniającego swą misję zbawczą. Można Ją wreszcie znaleźć pogrążoną w najwyższym bólu – jako symbol Kościoła – w Niewieście z Apokalipsy cierpiącej męki rodzenia, a także obecną w modlitwie i działalności Kościoła²⁷.

Rozważając Ewangelię, pojedynczy katechizowany i każda grupa katechetyczna może w Maryi znaleźć swą własną drogę, a każda z nich prowadzi do tego samego celu zarówno dzieci, jak i młodzież oraz dorosłych – któremu na imię Zbawiciel. Należy jednak w katechezie maryjnej dokonać przystosowania przekazywanych treści do poziomu rozwojowego katechizowanych i ich możliwości poznawczych.

²⁵ Tamże, s. 327.

²⁶ Bezkrytyczne tolerowanie w przestrzeni publicznej wszystkich nowych teorii dotyczących rozumienia płci i ludzkiej seksualności oraz kobiecości spowoduje ogromną dezorientację, co może doprowadzić do wielu strat i ludzkich dramatów, ponieważ jest to obszar ludzkiego życia, w którym nie ma miejsca na eksperymenty. Por. R. KINSKY, *In der Nacht sind alle Katzen grau*, w: *Kirche und Sex. Mein Körper gehört mir*, red. M. Müller, Aachen 1994, s. 41.

²⁷ Por. Zob. Cz. BARTNIK, *Matka Boża*, Lublin 2003, s. 202-203.

3. AKTUALIZACJA TREŚCI MARYJNYCH DO BIEŻĄCYCH OCZEKIWAŃ KATECHIZOWANYCH

Religijna pedagogizacja jest ściśle związana ze słuchaniem współczesnego katechizowanego. Jest to ważne dlatego, że wówczas możliwe jest wykorzystywanie rozmaitych okazji do przekazu Ewangelii. W rezultacie uważnego słuchania można będzie zidentyfikować głębokie przemiany kulturowe, które charakteryzują nowe języki przekazu i zmienione formy komunikacji. Te zaś przyczyniają się do powstawania nowych i problematycznych rodzajów antropologii. Nasycenie nimi środowiska życiowego katechizowanych sprawia, że postrzegają oni przekazywane treści jako nieskuteczne i nieatrakcyjne. Należy więc, zachowując niezmienny depozyt wiary, w sposób krytyczny korzystać z nowych języków i metod komunikacji, która jest współcześnie traktowana jako zwycięska strategia. Nieumiejętność przekazywania językiem zrozumiałym sensu i piękna Ewangelii może stanowić jedną z przyczyn bierności i oddalenia, szczególnie ludzi młodych. Potrzeba zatem nowej wspólnoty myśli Kościoła i człowieka ochrzczonego, którą Benedykt XVI nazwał „dostrójeniem się do tej samej częstotliwości”²⁸.

W odnowie wizji nauczania o Maryi, Matce Bożej, która może dać odpór błędnym antropologiom, należy przemyśleć takie sposoby nauczania, aby zapewnić przyjęcie wiary w sytuacji wzrostu krytycyzmu, zubożenia i konkurencji na współczesnym „rynku światopoglądowym”. Obecnie należy przekazywać nie tylko to, w co należy wierzyć, ale również dlaczego w to należy wierzyć. Współczesna katecheza boryka się z pytaniami o sposób przekazywania zbawczej tajemnicy Boga współczesnemu człowiekowi. Tradycyjne metody transmisji orędzia zbawienia, konfrontowane z nikłym zainteresowaniem tajemnicą, wykluczają osiągnięcie zamierzonych celów²⁹. Trudności te trzeba przewycięzać nie tylko za pomocą cierpliwości i wiary, ale nade wszystko przy pomocy wprowadzania młodych ludzi w świat Biblii, aby mogli w nim osobiście odnaleźć Maryję. Oddziaływanie formacyjne należy sprowadzić do wywołania religijnych zmian w osobowości wychowanków. Trzeba umożliwiać odczytanie sensu i znaczenia, jakie zawarł w tekście autor natchniony, czyli przekazanego w tekstach biblijnych religijnego sensu wydarzeń.

²⁸ BENEDYKT XVI, *Nowe i kreatywne języki, pozwalające prowadzić dialog ze wszystkimi*. 13 XI – Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady Kultury, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 1(2011), s. 27.

²⁹ Por. Z. MAREK, *O korzystaniu z Pisma Świętego w głoszeniu zbawczego orędzia*, „Horyzonty Wiary” 1995, nr 3, s. 47-48.

Pod adresem polskiej katechezy maryjnej jest kierowany zarzut dotyczący braku jej skuteczności, który ujawnia się w świetle badań nad postawami religijno-moralnymi katechizowanych. Przy dużym zasobie wiadomości religijnych i wysokim procencie autodeklaracji wiary, nie prowadzą oni pogłębionego życia religijnego oraz porzucają wszelkie wzorce osobowe, w tym również maryjny³⁰. Dużym problemem jest także zjawisko określane przez socjologów jako „selektywność wiary”, czyli brak akceptacji pewnych fragmentów nauczania Kościoła z obszaru mariologii³¹. Wyprowadzane między innymi z duchowości maryjnej normy etyki seksualnej nie są akceptowane przez większość katechizowanych. Dlatego konieczne wydaje się systemowe przeciwdziałanie (zob. MC 45). Natomiast w adhortacji *Christus vivit* papież Franciszek przywołuje jeszcze większe niebezpieczeństwa: „Wielu ludzi młodych podlega naciskom ideologicznym i jest wykorzystywanych, zarówno przez liberalną prawicę, jak i lewicę, i używani są jako *mięso armatnie* lub *oddziały szturmowe*, by niszczyć, zastraszać czy wyśmiewać innych. Najgorsze jest to, że wielu z nich przekształciło się w indywidualistów, w osoby wrogie i nieufne wobec wszystkich, stając się w ten sposób łatwym łupem projektów dehumanizujących i destrukcyjnych, opracowanych przez ugrupowania polityczne lub potęgi gospodarcze”³².

Zintegrowana osobowość katechizowanego to taka, w której istotną rolę odgrywa nie tyle ocena jego wiedzy na temat Maryi, ile umiejętność opisanie problemów współczesnego świata, jego blasków i cieni oraz podjęcie działań w świetle maryjnej duchowości. Na najwyższą ocenę zasługuje zatem taki katechizowany, który samodzielnie i twórczo będzie zdolny obronić swoje przekonania religijne wobec zalewu błędnych antropologii i mentalności gender.

Maryjny papież św. Jan Paweł II, zamykając Wielki Jubileusz Roku 2000, wskazał następującą maryjną perspektywę formacji chrześcijańskiej: „Musimy koniecznie zachować jako cenny skarb przede wszystkim owo żywe pragnienie kontemplacji Chrystusa [...]. W ludzkim obliczu Syna Maryi rozpoznajemy Wcielone Słowo w pełni jego bóstwa i człowieczeństwa”³³. Potwierdził ją także w duszpasterskich propozycjach na trzecie tysiąclecie chrześcijań-

³⁰ A. POTOCKI, *Katecheza wobec wyzwań współczesności*, „Horyzonty Wiary” 11(2000), nr 2, s. 73.

³¹ M. PRZECISZEWSKI, *Religijność Polaków*, w: *Leksykon Kościoła katolickiego w Polsce*, red. B. Łoziński, G. Polak, M. Preciszewski, Warszawa 2003, s. 368.

³² FRANCISZEK, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 73.

³³ JAN PAWEŁ II, *Homilia na zamknięcie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Serce Chrystusa zawsze otwarte dla wszystkich (6 stycznia 2001 r.)*, w: JAN PAWEŁ II, *Wskazania na trzecie tysiąclecie*, red. C. Drążek, Kraków 2005, s. 382.

stwa poprzez zaakcentowanie osobowego wzoru Maryi³⁴. Ona zajmuje wyjątkowe miejsce, będąc najdoskonalszym wzorem wiary w opiekę i miłość Stwórcy (KKK 273). Jej doświadczenie Boga owocowało nieustannie posłuszeństwem wiary (KKK 144; 148) oraz świadectwem tej wiary (KKK 165), co dawało Jej siły do nieustannej obecności przy Chrystusie³⁵. W nauczaniu katechetycznym Maryja musi być przedstawiona jako wzór osobowy, który całą swą egzystencją wskazuje na Chrystusa. Zachęca do szukania, odkrywania Go oraz do zjednoczenia się z Nim (KKK 2014).

W historii narodu polskiego zawierzenie i nabożeństwo do Matki Bożej spowodowało, że mówi się o tzw. polskiej drodze maryjnej w katechizacji³⁶. W czasie wizyty biskupów polskich *Ad limina apostolorum* w roku 1992 św. Jan Paweł II powiedział: „Niech ta polska droga maryjna trwa i umacnia się, żebyśmy nigdy tej drogi nie zgubili pod nogami. Żebyśmy zawsze nią szli, nie tylko w tym minionym tysiącleciu, ale także w tym, które się zbliża”³⁷. Promocja tej drogi w nauczaniu katechetycznym, dokonywana wielokrotnie przez polskiego papieża, nie podlega żadnej dyskusji. Warto jednak przywołać nauczanie jego następcy, Benedykta XVI, który zwracał się do polskich katolików podczas wizyty apostolskiej w Polsce. W homiliach prosił o zachowanie daru wiary i nauczania św. Jana Pawła II oraz zdecydowanie zachęcał do czerpania z tego dziedzictwa chrześcijańskiego w życiu codziennym oraz w procesie wychowania dzieci i młodzieży. Szczególną szansę ewangelizacji dostrzegał w praktykowaniu pobożności maryjnej³⁸, eucharystycznej³⁹ oraz w uczestnictwie w maryjnych pielgrzymkach, które stały się niezwykle fenomenem w formacji chrześcijańskiej⁴⁰. Ponadto, wspierał rozwój maryjnego Ruchu Światło-Życie i doceniał jego zasługi dla Kościoła w Polsce⁴¹.

³⁴ „W tej drodze towarzyszy nam Najświętsza Maryja Panna [...]. I dzisiaj wskazuję na Nią jako promienną Jutrzenkę i niezawodną Przewodniczkę na naszej drodze” (NMI 58).

³⁵ Tamże, s. 162.

³⁶ C. RYSZKA, *Zwyciężyłaś, zwyciężaj*, Częstochowa 2003, s. 119.

³⁷ Podaję za: II PSP, 51.

³⁸ Por. BENEDYKT XVI, *Zachowujcie i pogłębiajcie waszą wiarę. 26 maja – Warszawa. Homilia podczas Mszy św. na placu Piłsudskiego*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 6-7(2006), s. 24; zob. TENŻE, *Bądźmy świadkami tej wiary, nadziei i miłości, których uczył nas św. Jan Paweł II. 29 III – Homilia podczas Mszy św. w 5. rocznicę śmierci Jana Pawła II*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 6(2010), s. 38.

³⁹ Por. BENEDYKT XVI, *Eucharystia szkołą miłości i solidarności, 25 maja*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 7-8(2008), s. 42.

⁴⁰ Por. BENEDYKT XVI, *Bóg ratuje nas podczas życiowych burz. 7 sierpnia – Castel Gandolfo*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 10-11(2011), s. 52.

⁴¹ Por. BENEDYKT XVI, *Raban Maur. 3 czerwca*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 9(2009), s. 44.

Drogę maryjną w niepewnych czasach zaproponował młodemu pokoleniu także papież Franciszek. W adhortacji apostolskiej *Christus vivit* napisał: „W sercu Kościoła jaśnieje Maryja. Jest Ona wspaniałym wzorem dla młodego Kościoła, który chce naśladować Chrystusa ze świeżością i posłuszeństwem. Będąc bardzo młodą, Maryja przyjęła zwiastowanie anioła i nie zrezygnowała z zadawania pytań (por. Łk 1,34). Ale też miała duszę otwartą i powiedziała: «Oto Ja służebnica Pańska»” (Łk 1,38)⁴². Z historycznego faktu, iż Maryja była pierwszą i doskonałą uczennicą Jezusa, można wyinterpretować konkretne zobowiązanie dla współczesnych katechizowanych. Postawa Maryi jest czytelną ofertą programową dla katechezy maryjnej, która zmierza do formowania prawdziwych uczniów Chrystusa i pogłębienia postawy dyspozycyjności katechizowanych wobec Bożych praw i nakazów. Jest to taki punkt orientacyjny w nauczaniu katechetycznym, który może się przyczynić do zahamowania i odwrócenia błędnych antropologii dominujących medialnie i przynoszących wielkie straty moralne i społeczne we współczesnym świecie.

Interesujący sposób realizacji takich założeń podał po kilkuletnim namyśle duszpasterskim II Polski Synod Plenarny. W perspektywie trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa wskazał na etapy stawania się uczniem Chrystusa według zasad: wielbić Pana z Maryją, służyć jak Maryja i trwać z Maryją (por. II PSP 51-73). Tak również powinny być formułowane perspektywy katechezy maryjnej w warunkach polskich.

*

Podjmując rozważania na temat obecnego stanu katechezy maryjnej, należy jednocześnie spoglądać w przyszłość, aby podejmować stosowne przeciwdziałanie. Św. Tomasz z Akwinu napisał, że my nie zwalczamy przeciwników dlatego, iż są naszymi przeciwnikami, czy dlatego, że lubujemy się w walce, ale dlatego, że bronimy naszej wiary, którą oni zwalczają⁴³. Maryjna droga w katechezie polskiej jest znakomicie udokumentowana oraz sprawdzona w praktycznym działaniu. Dzisiaj istnieje katechetyczna konieczność nauczania oraz wychowywania w konwencji tej drogi, ponieważ właściwe zrozumienie roli Maryi, jaką odegrała ona w historii zbawienia, może stać się punktem

⁴² FRANCISZEK, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit*, nr 43.

⁴³ Por. TOMASZ Z AKWINU, *Jak uzasadniać wiarę*, w: *Dzieła wybrane*, tłum. J. Salij, Poznań 1984, s. 195-196.

orientacyjnym na współczesnym areopagu idei oraz impulsów wychowawczych. Najważniejszym zadaniem będzie motywowanie katechizowanych do czynnego angażowania się na wzór Maryi w działalność zbawczą we wspólnocie Kościoła. Takie działania są konieczne, ponieważ obecnie teologię zamienia się w psychologię, pojawia się antropomorfizacja Boga, postrzeganie Boga na wzór ziemskiego – nie zawsze najlepszego – ojca, a Maryi na wzór tylko ziemskiej matki⁴⁴. Katecheza maryjna potrzebuje ukazania perspektyw, by mogła nabrać poprawnego dynamizmu we wskazywaniu osobistej więzi z Bogiem, inicjować autentyczne nawrócenie oraz rodzić poczucie radości z faktu bycia uczniem Chrystusa na wzór Maryi.

BIBLIOGRAFIA

- BARTNIK Cz., *Matka Boża*, Lublin 2003.
- BENEDYKT XVI, «Tak» dla życia, «tak» dla miłości i «tak» dla pragnień obecnych w sercu nas wszystkich. 16 kwietnia – Waszyngton. Spotkanie z biskupami, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 5(2008), s. 41.
- BENEDYKT XVI, Bądźmy świadkami tej wiary, nadziei i miłości, których uczył nas św. Jan Paweł II. 29 III – Homilia podczas Mszy św. w 5. rocznicę śmierci Jana Pawła II, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 6(2010), s. 37-38.
- BENEDYKT XVI, Bóg ratuje nas podczas życiowych burz. 7 sierpnia – Castel Gandolfo, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 10-11(2011), s. 51-52.
- BENEDYKT XVI, Eucharystia szkołą miłości i solidarności, 25 maja, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 7-8(2008), s. 42.
- BENEDYKT XVI, List o przyczynach kryzysu Kościoła, Kraków 2019.
- BENEDYKT XVI, Nowe i kreatywne języki, pozwalające prowadzić dialog ze wszystkimi. 13 XI – Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady Kultury, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 1(2011), s. 27.
- BENEDYKT XVI, Raban Maur. 3 czerwca, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 9(2009), s. 44.
- BENEDYKT XVI, Ten, kto zna Boga, miłuje bliźniego. 13 września – Castel Gandolfo, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 11-12(2009), s. 46.
- BENEDYKT XVI, Zachowujcie i pogłębiajcie waszą wiarę. 26 maja – Warszawa. Homilia podczas Mszy św. na placu Piłsudskiego, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 6-7(2006), s. 22-24.
- BISSOLI C., Katecheza i Biblia, tłum. S. Jaśkiewicz, S. Wieczorek, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2002, nr 1, s. 23-41.

⁴⁴ Por. S.C. NAPIÓRKOWSKI, *Służebnica Pana*, Lublin 2004, s. 237.

- CONGREGAZIONE PER IL CULTO DIVINO E LA DISCIPLINA DEI SACRAMENTI, *Direttorio sui pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, Città del Vaticano 9 kwietnia 2002. Wyd. polskie: *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, tłum. J. Sroka, Poznań 2003.
- II POLSKI SYNOD PLENARNY, *Maryja w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*, nr 51, s. 274.
- DULLES A., *Blask wiary. Wizja teologiczna Jana Pawła II*, tłum. A. Nowak, Kraków 2003.
- FRANCISZEK, *Posynodalna adhortacja apostolska Christus vivit do młodych i całego Ludu Bożego*, wyd. polskie, Kraków 2019.
- GUERRIERO E., *Świadek prawdy*, Kraków 2018.
- HIENZENBERGER G., NEDOMANSKY O., *Księga objawień maryjnych od I do XX wieku*, tłum. K. Górski, B. Kujawa, Warszawa 2003.
- JAN PAWEŁ II, *Homilia na zamknięcie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Serce Chrystusa zawsze otwarte dla wszystkich (6 stycznia 2001 r.)*, w: *JAN PAWEŁ II, Wskazania na trzecie tysiąclecie*, red. C. Drażek, Kraków 2005, s. 378-383.
- JAN PAWEŁ II, *Tertio millennio adveniente. Komentarz teologiczno-pastoralny w opracowaniu Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, tłum. przygotowane staraniem Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, Sandomierz 1995.
- KINSKY R., *In der Nacht sind alle Katzen grau*, w: *Kirche und Sex. Mein Körper gehört mir*, red. M. Müller, Aachen 1994, s. 38-52.
- MASŁOWSKI T. (red.), *Modlitwy i pieśni do Matki Bożej*, Kraków 2005.
- MCMANUS J., *Błogosławioną zwać mnie będą...*, tłum. B. Widła, Warszawa 2004.
- NAPIÓRKOWSKI S.C., *Maryja w dziejach zbawienia*, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, red. M. Rusecki, E. Pudełko, Lublin 1995, s. 125-135.
- NAPIÓRKOWSKI S.C., *Służebnica Pana*, Lublin 2004.
- PAWEŁ VI, *Adhortacja apostolska Marialis cultus do wszystkich biskupów utrzymujących pokój i jedność ze Stolicą Apostolską o należytych kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny*, 2 lutego 1974, AAS 66(1974), s. 113-168.
- PETERS M.A., *Globalizacja zachodniej rewolucji kulturowej*, tłum. G. Grygiel, Warszawa 2010.
- POTOCKI P., *Katecheza wobec wyzwań współczesności*, „Horyzonty Wiary” 11(2000), nr 2, s. 73-91.
- RYSZKA C., *Zwyciężyłaś, zwyciężaj*, Częstochowa 2003.
- TOMASZ Z AKWINU, *Jak uzasadnić wiarę*, w: *Dzieła wybrane*, tłum. J. Salij, Poznań 1984, s. 195-196.
- WARZESZAK J., *Antropologia Benedykta XVI na tle błędnych antropologii współczesnych*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 1(2015), s. 257-290.
- VALLI A.M., *Benedykt XVI. Strażnik wśród nocy*, tłum. M. Masny, Kraków 2019.

ZNACZENIE KATECHETYCZNE POLSKIEJ DROGI MARYJNEJ W KONTEKŚCIE BŁĘDNYCH ANTROPOLOGII

S t r e s z c z e n i e

Współczesne przemiany dotyczą także obszaru antropologii i religijności. Często wynika to z faktu, że społeczeństwo nie chce zaakceptować istnienia Boga oraz zasad, które On ustanowił. Jednak człowiek potrzebuje stabilizacji i punktu orientacyjnego, szczególnie w obszarze religijnym. Taką przestrzenią, choć okazjonalnie oprostowaną przez zwolenników laickiego

stylu życia, pozostaje wciąż obszar mariologii i związana z nią pedagogizacja maryjna. Jest to swoisty fenomen, jak prosty wzór życia zwyczajnej kobiety, nakierowany na służbę Bogu oraz bliźnim, opiera się nieustannie próbie czasu i atakom ideowych przeciwników. Maryjny wzór osobowy pokazuje, jak ocalić niezmienną zależność, jaka istnieje pomiędzy stworzeniem a Stwórcą, z zachowaniem pełnej wolności człowieka. Wdrożenie do nauczania katechetycznego zasady obserwowania Maryi, aby znaleźć w Niej inspirację w realizacji chrześcijańskiego powołania, jest dla wielu katechetyków szansą przeciwstawienia się współczesnym ideologiom, które przyjmują niepełny obraz człowieka i przez to głoszą fałszywe antropologie. W celu ratowania polskiej tożsamości religijnej preferowana jest w katechezie tzw. polska droga maryjna. W jej realizacji chodzi o przygotowanie katechizowanych do rozumienia tytułów maryjnych, które odsłaniają maryjny fenomen pięknego życia. Katecheza maryjna przez pośrednictwo między tym, co w wierze instytucjonalne a tym, co spontaniczne, stanowi punkt odniesienia dla zwyczajnego życia. Strategia pedagogizacji maryjnej zakłada pełną prawdę o człowieku, ponieważ akcentuje nie tylko jego potrzeby cielesne i materialne, ale także format duchowy, osobowy, transcendentny oraz religijny, eksponuje również zasadę, że sprawa grzechu jest integralną częścią prawdy o człowieku. Religijna pedagogizacja musi być ściśle związana ze słuchaniem współczesnego katechizowanego oraz powinna korzystać z nowych języków i metod komunikacji, co jest współcześnie traktowane jako zwyczajna strategia. W nauczaniu katechetycznym Maryja musi być przedstawiona jako ta, która wskazuje na Jezusa, zachęca do szukania Go oraz do zjednoczenia się z Nim. Tak powinny być formułowane perspektywy katechezy maryjnej w warunkach polskich.

Słowa kluczowe: katecheza; droga maryjna; błędna antropologia.